

biztosította, hogy a napirendre került kérdések megvitatása elősegítse a témák további kutatását. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy megerősödtek a kapcsolatok más tudományágak, szakterületek kutatóival, akik számot adtak folyó kutatásaik eredményeiről. Ebben az időszakban kirándulást tettünk az MTA Dél-Dunántúli Regionális Csoportjánál, Pécsen (1988); a csehszlovák légierő katonai főiskoláján, Kassán (1989); Bécsben, a Hadi Levéltárban és Bécsújhelyen a Mária Terézia Katonai Akadémián (1990).

* * *

A '80-as évek végére – összhangban a kibontakozó rendszerváltással – a klub tagságában felmerült egy olyan civil tudományos társaság létrehozásának igénye, amely alkalmas lehet arra, hogy kereteket biztosítson a hadtudomány különböző területeinek rendszeres vizsgálatához. A klub közgyűlése erre a célra szervezőbizottságot hozott létre és rövidesen megkezdődhetett az érdemi munka. Az MHTT létrejöttét követően a tagság állást foglalt arról, hogy a Kiss Károly Hadtudományi Klub a továbbiakban annak keretei között, a Társaság vitafórumaként folytassa működését.

Szabó József

A Kiss Károly Hadtudományi Klubtól a Magyar Hadtudományi Társaságig

A hadtudomány nyílttá tételére való törekvés jegyében jött létre huszonhárom éve a Magyar Hadtudományi Társaság. Azóta van e tudományterületnek is más hazai tudományos társaságokhoz hasonló keretekben működő, önálló jogi személyként bejegyzett civil szervezete.

A hadtudomány az egyik legősibb tudományterület. Kialakulása évezredekre nyúlik vissza, s mondhatjuk, hogy a történelem homályába vész. Herodotosz szerint Krózus királytól,⁴ Lydia utolsó uralkodójától való a megállapítás, miszerint „*Ha békét akarsz, készülj a háborúra!*” (Si vis pacem, para bellum). Hasonló gondolatoknak adott hangot mintegy száz évvel később a görög filozófus, Herakleitosz is. Tőle származik a mondás: „*a harc minden dolgok atyja*”. Érdekes tapasztalatot szűrt le 5–600 évvel később Vergiliusz, aki szerint a „... *háborúból nem fakad üdv, békéért esdünk mindnyájan*”. Ugyancsak tőle származik a mondás: „*Vajon ki lenne oly esztelen, hogy a háborút választaná a béke helyett. Békében az atyákat temetik el a fiak, a háborúban azonban a fiakat az atyák.*”

A hadviselésről, a fegyveres küzdelemről való gondolkodás a továbbiakban is nyomon követhető a bölcsék megnyilvánulásain keresztül. Anatol France mondja például: „*Akit legyőznek, lázadó! A győztesek sohasem lázadók!*” Elgondolkoztató Le Bon

4 I. e. 560–547 között ült birodalma trónján.

francia szociológusnak, az 1890-es években tett megállapítása: „A civilizációnak még sokat kell haladnia, míg a népek joga másra is támaszkodhat, mint katonái tömegére. A civilizációkat eszmékkel építik, de ma még csak ágyúkkal védik.” Két-három évtizeddel korábbi időszakból való Arany János egyik versikéje, amely ugyancsak érdekes következtetést von le a fejlődésből:⁵

„Ezelőtt a háborúban
Nem követtek semmi elvet,
Az erősebb a gyengétől
Amit elvehetett, elvett.

Most nem úgy van. A világot
Értekezlet igazgatja:
S az erősebb ha mi csínyt tesz,
Összeül és – helybehagyja.”

Nos, tudósok, filozófusok, költők mondásaiból idéztem, bizonyítandó, hogy már évezredek óta szinte mindenkit foglalkoztat a háború kérdése. Természetes dologként kell értelmezni tehát a hadtudomány művelésére vonatkozó igényt, hozzátevé, hogy az nemcsak a nagyhatalmak szakembereinek feladata. A kisebb országok hadtudásai is fontos felismeréseket tudhatnak magukénak, s hozzájárulásuk jelentős az egyetemes hadtudomány fejlődéséhez.

A Kiss Károly Hadtudományi Klub létrejötte

A magyar tisztek körében is mindig megvolt az igény, hogy részesei legyenek e fejlesztési folyamatnak. A II. világháborút követő években azonban – a felsőbb szervek döntése értelmében – a szovjet háborús tapasztalatokra épülő elvek és eljárások elsajátítása lett a fő feladat.

Az 1960-as évek elejétől a hazai tudományos élet felpezsdült. Ennek nyomán a megfelelő eljárások keretében lehetőség kínálkozott kandidátusi és MTA-doktori tudományos fokozatok megszerzésére. A magyar hadtudomány ápolására létrehoztak a Hadtudományi Intézetet is, bár azt öt év után megszüntették.

Az 1980-as évek elejére már a jelentős számú honvédtiszt szerzett tudományos fokozatot. Megfogalmazódott körükben az igény arra, hogy létrehozzanak egy, a szakmai-tudományos kérdések megvitatására, az elért eredmények közreadására alkalmas, nyilvános vitafórumot. E kezdeményezés jegyében alapították meg mintegy 50 főnyi tagsággal 1983-ban a Kiss Károly nevét viselő hadtudományi klubot.

A Magyar Hadtudományi Társaság születése

A klubtagság körében az 1980-as évek végén mindinkább igény mutatkozott egy olyan tudományos társaság létrehozására, amely alkalmas lehetne arra, hogy hivatalos szervként összefogja és segítse a hadtudósok tevékenységét, előmozdítsa a

5 Arany János: Civilisatio (1877)

hadtudomány iránt érdeklődők tevékenységének összehangolását, segítse a tudományos fokozatok megszerzését. Mindennek nyomán 1990 decemberének elején a kezdeményezők összehívták a hadtudományi fokozatot szerzett, a hadtudomány művelését aktívan végző mintegy 150–200 tiszt és tábornok közgyűlését, akik megalkotották a Magyar Hadtudományi Társaságot. Rövidesen megtörtént annak bírósági bejegyzése is, aminek nyomán immár jogi személyként működhetett.

A Társaság gerincét tizenhárom szakosztály és 4–5 tagozat jelentette, amelyekhez rövidesen újabb szervezeti egységek is csatlakoztak.

A Hadtudományi Lexikon

Már az első időszakban felvetődött egy egységes, a hadtudomány minden részletét átfogó lexikon megalkotásának szükségessége. Ennek az igénynek a kielégítésére született határozat 1992-ben. Rövidesen megkezdődhetett a címszavak megfogalmazása, szelektálása, majd 1993 elején, 125 szakember közreműködésével a szócikkek megírása.

A szívós munka eredményeként, alig két év alatt, 1995 nyarára háromezer példányban elkészült a kétkötetes, mintegy 4000 fogalmat magában foglaló Hadtudományi Lexikon.⁶ A vállalkozás sikere ékesen bizonyította a Társaság élni akarását, egyúttal tudását is.

Lexikonunk számos tekintetben egyedi jellegű kiadvány. A hadtudomány klasszikusnak mondható területeit bemutató fogalmai mellett – a Magyar Hadtudományi Társaság sajátos összetételének megfelelően – számos más, a honvédelem és a hadügy témájához kapcsolódó szakterület fogalomtárát is megjelentette. Rövidebb-hosszabb szócikkek tárják az olvasó elé a biztonságpolitika, a rendvédelem, a polgári védelem, a honvédelmi kötelezettségek, katonai igazgatás, a védelemgazdaság, a katonai és polgári titkosszolgálatok a hadtörténelem, a határrendészet és határvédelem, a vám- és pénzügyőrség, a tűzoltóság és más szakterületeknek legfontosabb fogalmait is. Felvetődhetett, s fel is vetődött a kérdés: mi köze van az itt felsorolt egyik-másik szakterületnek a hadtudományhoz? Látszólag nem sok. Napjainkban azonban a biztonság komplex felfogása egyre inkább elfogadottá válik. Az MHTT-n belül pedig az e területek problémáit kutató szakosztályok sokat tettek és tesznek azért, hogy a katonai biztonság problémáin kívül a politikai, a gazdasági, a környezeti stb. biztonság kérdései is tisztázódjanak. Ezt a célt szolgálta e szakterületek fogalmainak megjelenése a Hadtudományi Lexikonban is.

A hadtudomány népszerűsítése

A ma már harmadik évtizedében járó Társaság a Hadtudomány című folyóirat nyomtatott és elektronikus lapszámaiban tízévenként átlagosan mintegy 700–800 szakcikk közreadását tette lehetővé.

⁶ Hadtudományi Lexikon A–L, illetve Hadtudományi Lexikon M–Zs. Főszerkesztő Szabó József. Budapest, 1995. Magyar Hadtudományi Társaság. A két kötet együttes terjedelme: 1584 oldal.

A hadtudomány magállapításainak a társadalom felé való közvetítésére igen jó módszernek kínálkozik a *Mindenki Hadtudománya* címmel indított előadássorozat, amely alkalmas arra, hogy Társaságunkban kielélt gondolatokat a társadalom tagjai felé továbbítsuk. Meg kell találni a módját, hogy felkeltsük ezen előadások iránt minél többek érdeklődését, s emeljük ezzel a társadalom tagjai hadtudományi ismereteit.

Huszonkettedik éve adom elő a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen az úrdinamikát. Ennek során időnként érdekes, de mindenképpen szívet-lelket melengető esetekkel találkozom. Egyik alkalommal megkeresett például egy ifjú hölgyhallgató, aki – miután megtudta, hogy katoná vagyok – arra kért, hogy segítsék a szakdolgozatához megfelelő irodalmat szerezni. Megkérdeztem, hogy mi a témája a szakdolgozatának? Meglepetésemre a következőket mondta: „A hidegháborús helyzet hatása a nemzetek össztermelési mutatóira”. A hölgy a Gazdaságtudományi Karon tanult, s ilyen témát dolgozott fel. A félév végén örömmel számolt be nekem arról, hogy Hadtudomány című folyóirat általam ajánlott lapszámaiban és más szakanyagokban talált cikkek segítségével sikerült a kérdést kidolgozni, s a dolgozatát jelesre értékelte a bizottság.

Egy másik eset már az úrdinamikával kapcsolatos. Egy, ugyancsak ifjú hölgy arra kért, engedélyezzem, hogy bejárhasson az óráimra. Szeretné megismerni ugyanis az úrbéli mozgások fizikai hátterét, mert szakdolgozatát az úrszemét problémájának kutatásából kívánja megírni. Meg is írta, s ugyancsak eredményesen védte azt meg. Egyébként a védelem részt vettem, s hozzá is szólhattam. Megmondom őszintén, a vizsgabizottság tagjai egy kicsit csodálkoztak a témán, de örültek is neki, mert a gazdaságtudomány bővülésének jelét látták meg benne.

Ilyen és hasonló esetek egyre gyakrabban fordulnak elő velem, s nagyon örülök, amikor ilyenekkel találkozom. Azt látom, hogy a több mint két évtizede végzett, kicsit talán úttörőnek mondható munkám lassan meghozza gyümölcsét, hiszen ma már az emberiséget sok-sok szál fűzi a világűrhez. Hogy mást ne mondjak, ma már a katonai felderítés és általában a katonai vezetés megvalósítása – nemcsak a nagyhatalmak esetében – elképzelhetetlen a világűrben keringő űreszközök nélkül. A világűr törvényszerűségeinek megismerése ma már egyre inkább elengedhetetlen a katonai, a hadtudományi területeken tevékenykedők számára is.

* * *

Visszatérve Társaságunk életére, arra a 23 esztendőre, amelyet immár Társaságunk megélt, el kell mondani, hogy bizony nem egyszerű a változások éveiben az állandóságot képviselni. Mégis, úgy érzem, hogy az MHTT ezt tette, amikor eredeti célkitűzéseit nem feledve igyekezett lépést tartani a történelmi változásokkal. A 2010. november 17-én megtartott, a Társaság fennállásának 20. évfordulóján rendezett ünnepi ülésen mondta a honvédelmi minisztérium államtitkára a következőket: „A kritika után had mondja köszönetet is, mert önök mindezek ellenére kitartottak az MHTT és a hadtudomány értékei mellett. Sok-sok konferenciát tartottak, folyóiratot adtak ki és megjelentették a Hadtudományi Lexikont, amely fontos eszköze mind a szakmának, mind pedig az érdeklődőknek. Megközelítőleg 30 szakosztályuk működik, bár lehet, hogy ez egy kicsit sok. is. Nagy barátja vagyok a hadtörténelemnek, de tudomásom szerint a Társaság több szakosztálya is foglalkozik ezzel a területtel... Végezetül megerősítem a Magyar Hadtudományi Társaság fontosságát. A tudományos tevékenység

akkor is követelmény, amikor a honvédelem aktuális rendszerhiányokkal küzd, sőt, talán akkor még inkább az. Tiszta szívből kívánom önöknek, hogy a Társaságuk váljon a valós érdekeket szolgáló védelmi tudásközponttá, folyamatosan hozzájárulva nemzetünk biztonságához, hazánk védelmének erősítéséhez. Zárásként hadd idézzem Zrínyi Miklóst: »Azé a győzelem, akié a nagyobb hadi mesterség«. Önök a hadi tudományok mesterségében kiválóak, rendkívül sok tapasztalattal rendelkeznek, s ez a záloga a győzelmiünknek. Így Magyarország és a magyarok mindig nyertesek lehetnek. Köszönöm, hogy meghívtak, hogy itt lehettem és meghallgattak.»

Úgy gondolom, hogy az önkéntes társadalmi szerveződés az elmúlt több mint két évtized alatt nagy utat tett meg, munkájával segítette a honvédség átalakításának bonyolult folyamatát. A továbbiakban is szükség van a nyílt eszmecserére, a problémák őszinte feltárására, és a döntéshozókkal való megismertetésére. Ne feledjük, a döntésnél a problémát soha nem az jelenti, amit nem tudunk, hanem az, amit rosszul tudunk! Ezért is szükséges a valós igazság feltárása, s ismerete.

Ács Tibor

A Magyar Tudományos Akadémia a hadtudományért

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) keretében a hadtudomány és szervezete formái fejlődésének, átalakulásainak és változásainak 188 éves történetét a legtalálóbban a jeles magyar alkotók – köztük a kiemelkedő katonatudósok – tudományos életművei, teljesítményei szimbolizálják.

Az MTA történetének különböző időszakaiban az Akadémia és tagjai, a hazai hadtudomány jeles művelőinek munkássága egyszerre fordult a magyar és az egyetemes hadügy múltja, jelene és jövője felé. Ám a jeles hadtudósok tudományos életműveihez hasonlóan jelentős történelmi tettek és teljesítménynek számítanak a különböző korokban az MTA és osztályai által azoknak a szervezeti formáknak a megteremtése, amelyek hozzájárultak diszciplínánk lendületesebb fejlődéséhez és a hadügy múltbeli, jelenlegi és jövőbeli fontos témáinak kutatásához.

A hadtudomány hazai művelőinek minden nemzedéke – különösen a múlt század hatvanas-hetvenes éveitől – követendő, ösztönző példának tekintette az MTA és a katonakadémikusok munkálkodását az önálló nemzeti hadügy eszméjének ébren tartásáért és megteremtéséért.

Diszciplínánk kutatói és az érdeklődői különösen bőven merítettek a reformkorban elévülhetetlen érdemeket szerzett hivatásos tiszt akadémiai levelező, rendes és tiszteleti tagjainak,⁷ hadtudományi életművéből.

⁷ A megválasztás (1831–1848) időrendjében: Kiss Károly (1793. augusztus 12.–1866. február 17.), Baricz György, Szontagh Gusztáv, Lakos János, Tanárky Sándor, Korponay János, Mészáros Lázár és Kőszeghi-Mártony Károly.